

Het geheim van de 'Friso'

Door de openstaande sluisen, ten noorden van het Sneekermeer bij Terhorne, vaart een binnenvaartschip. De schippersvrouw staat geconcentreerd achter het stuurrad.

Voor haar steekt een baggervaartuig het Prinses Magrietkanaal over. Zij komt van het Sneekermeer.

Pieter Brouwer zou de sluiswachter waarschuwen dat ik zou komen. Opeens een metaalachtige stem. 'Komt u maar hierheen'. Achter het raam in het gebouwtje op de dam tussen de twee meestal openstaande sluisen wenkt iemand.

Voor me het zwarte water in de sluiscolk. Dan verlaten twee sluisdeuren beide muren en als ze in elkaar grijpen kan ik er overheen.

De man knikt me toe, als ik hem passeer. Ook de andere sluisdeuren zijn nu dicht om te zorgen dat ik aan de overkant kom. Achter me gaan de deuren direct weer open om de scheepvaart niet te belemmeren.

Dan zie ik het botenhuis, dat over de oude, niet meer in gebruik zijnde sluis is gebouwd. Ervoor ligt de 'Friso', het Statenjacht van de provincie Friesland.

SCHIPPERS PIETER EN ANNE

Pieter heeft die ochtend de boeier van Uitwellingerga, waar het schip in de winter ligt, naar Terhorne gebracht. Het schip glimt als een oude regent, die een geheim verbergt.

Er waren stemmen opgegaan die vonden, dat hij te duur was voor de provincie en wat heeft de gewone man, die het

schip en de bemanning betaalt, ook aan zo'n schip? Aan de andere kant de stemmen voor het behoud van traditie en promotie van de provincie. De 'Friso' heeft de stemmen gehoord en ze op de één of andere manier naast zich neergelegd. Want hij bezit iets wat niemand kent. Ik wilde eens kijken of ik erachter kon komen.

Pieter staat op een trapje en probeert op de gestreken mast de vergulde mastwortel aan te brengen. Als hij me ziet, stopt hij, komt van zijn trapje af en stelt zich voor. Ik weet dat Pieter de schipper is van het skûtsje 'de Halve Maen'. Uit mijn kinderjaren herinner ik me dat ik op de wallekant in Grouw naar het skûtsje-silen keek en zag hoe ze elkaar al tierend in de sloot probeerden af te troeven. Achter de helmstok een oude man als een blok beton; hij droeg een blauwe broek met schouderbanden.

Pieter is jonger dan ik me had voorgesteld. Vanaf 1979 is hij samen met Anne Tjerkstra de schipper van de 'Friso'. Het zijn beroepsschippers in dienst van afdeling Inspectie en Scheepvaart van de provincie Friesland. Anne is ook schipper van het Jouster wedstrijds-kûtsje. Pieter nodigt me uit voor een kop koffie in het oude sluishuis. Ik treuzel en blijf nog bij de boeier staan.

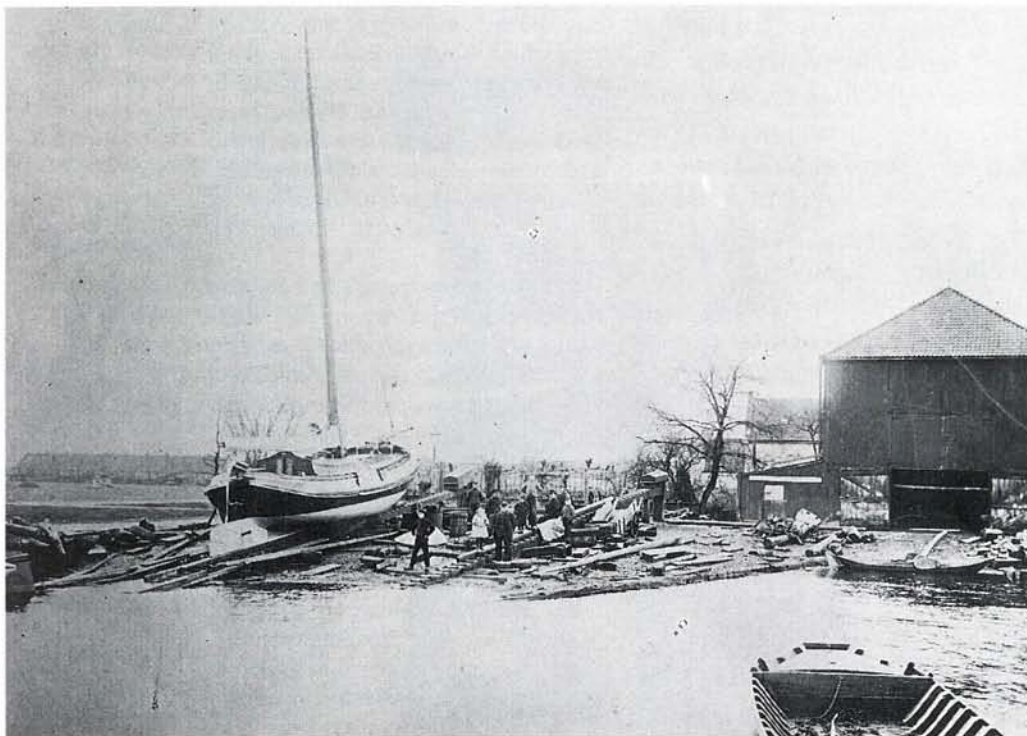
HONDERDJARIGE BOEIER

Hij wordt honderd en je ziet het er niet vanaf, zoals men vriendelijk tegen een jarige zou zeggen. Maar onder de glimlach van de oude man zie ik het strenge gelaat dat me doet denken aan een foto van zijn bouwer Eeltje Holtrop van der Zee. De werf bouwde de boeier in opdracht van de Commissaris van de Koningin, Baron Van Harinxma thoe Slooten en hij liep in 1884 van stapel. De 'Friso' is genoemd naar de aartsvader, die 68 jaar over Friesland regeerde en die zijn onderdanen vanaf zijn doodsbod adviseerde altijd voor de vrijheid te strijden.

De boeier heeft een lengte van 10 meter en een breedte van 3,50 m. De Baron heeft hem in 1937 aan de heren Hamstra te Weesp verkocht. In 1939 werd de 'Friso' na een behoorlijke renovatie omgedoopt tot 'Lydianna'. Hij werd in 1944 bijna verwoest door een brand en de heren zagen het niet meer zitten met

**TEKST:
RON DE VOS**

De 'Friso' onder zeil.

De 'Friso' op de wal te Joure in 1898.

de zwartgeblakerde boeier en verkochten hem aan de werf van de Gebroeders Kok in Muideren. Zij hebben een nieuwe kop op de boeier gezet en verkochten hem weer aan de heer Mesdag, die hem 'Jean Bart' noemde naar zijn in de tweede wereldoorlog omgekomen zoon. Toen in 1953 op een reünie van Friese ronde jachten, georganiseerd bij de Koninklijke zeilvereniging 'Oostergoo' de boeier voorgaats kwam en men hoorde dat er het gevaar bestond dat het schip naar Frankrijk zou verdwijnen, kwamen een aantal mensen in actie. De in het leven geroepen 'Boeiercommissie' heeft zich tot het uiterste ingespannen om het schip voor de provincie Friesland aan te kopen. Zo had Friesland weer een Statenjacht, een traditie die met de veiling van 'de Gouden Leeuw' in 1796 was verdwenen. De boeier kreeg zijn oorspronkelijke naam 'Friso' weer terug.

Pieter is ook blijven staan en kijkt naar me. 'Hij ziet er wel netjes uit, niet?' vraagt hij, terwijl hij zich omdraait en het oude sluiswachtershuis binnengaat. Witte rieten stoelen en een rieten tafel geven aan dat we deze tijd maar niet serieus moeten nemen. 'Koffie?' 'Heerlijk', zeg ik. Pieter gaat tegenover me zitten.

VAREN MET GASTEN

'In het begin wist ik niet zo goed hoe ik het varen met de boeier zou ervaren. Het lag in de bedoeling voornamelijk met gasten te varen die door de provincie Friesland uitgenodigd waren. We zeilen gemiddeld drie keer in de week uit, dus dat zijn zo'n zestig tot zeventig vaartochten per seizoen, dat van begin mei tot eind september loopt. We proberen ook zoveel mogelijk manifestaties bij te wonen. Zo gaan we bijvoorbeeld op 15 juni naar de grens van Friesland en Drente om daar het 100-jarige bestaan van de 'Damsluis' te vieren.'

Ik kijk Pieter aan en vertel dat ik eigenlijk niet zo geïnteresseerd ben in hoeveel linten het schip gaat doorknippen. Ik wil praten over de waarheid achter de boeier. Pieter glimlacht en zegt: 'Op de 'Friso' leer je zwijgen. Ik heb teveel gehoord en gezien in de loop der jaren.' 'Vind je dat het schip goed zeilt?' Als wedstrijdzeiler kan hij deze vraag moeilijk omzeilen. 'In het begin was de 'Friso' verschrikkelijk loefgierig, maar nu kan je hem met je pink sturen. Het heeft heel wat voeten in de aarde gehad om dat te veranderen. Dan merk je dat je in een organisatie werkt waar een ieder zijn eigen prioriteiten stelt. Zo is

er het belang om het schip zo traditioneel mogelijk te houden, wat wel eens in botsing kan komen met het feit dat het schip heel intensief gebruikt wordt en je met modernere materialen betere resultaten zou kunnen behalen. Bij die laatste groep behoren mijn collega Anne en ik natuurlijk. Wij stelden voor om er een grotere fok op te zetten, maar daarvoor moest de oplanger verlengd worden. Meteen waren de poppen aan het dansen. 'Hij heeft altijd deze zeilgarderobe gehad en dat moest zo blijven', zeiden ze.' 'Toen was ze ook niet loefgierig', reageerden we (zie artikel over de restauratie van de 'Friso' elders in dit nummer). We hebben de fok gezegd achter de helsdeuren vandaan gehaald. Traditie behouden blijft een moeilijke zaak. Prins Claus merkte meteen, toen hij een keer bij ons aan boord stapte en aan de zeilen voelde, 'Dat is geen katoen.' 'Toch zijn de zeilen vanaf de geboorte van de boeier bij Molenaar uit Grouw gemaakt. Toen werden de zeilen op het schip opgemaakt en dat is nu ook weer gedaan. Er bestaat geen zeilplan op papier. Doordat ze beter is gaan zeilen, kunnen we nu ook met haar aan wedstrijden meedoen. Niet dat dat het doel is, maar het bloed kruipt waar het niet gaan kan. We hebben namelijk met de 'Friso' de 40ste Harlingen Terschelling race gevaren. In 1955 had hij ook al meegedaan, maar was toen lek gestoten. De eerste dag was het windstil dus dat had voor ons weinig zin, maar de tweede dag liep hij met een windkrachtje vijf weg van iedereen. Hij weegt tien ton en heeft nogal veel wind nodig. Met een kleine fok en een rif in het grootzeil is het schip heel snel.'

KRIEBELS IN JE HANDEN

Ik vraag hoe het eigenlijk gaat tussen de twee schippers van de 'Friso', die elkaar op het terrein van het skûtsje-silen fanatiek bestrijden. 'Dat gaat uitstekend. Dit is ons werk en datgene wat er in de wedstrijd gebeurt, blijft hier buiten. Verleden jaar heb ik Anne zelfs nog een protest aan de broek gedaan', voegt hij er lachend aan toe. 'Het race-aspect blijft echter aanwezig ook bij het zeilen met gasten, één keer bijna met desastreuze gevolgen. We voeren met een behoorlijke wind op het Sneekmeer. Kwam

er een skutsje aanstormen. Anne en ik keken elkaar aan en knikten; die zouden we nooit boven ons langs laten gaan. We loefden en loefden hem er zo uit dat we zonder dat we er erg in hadden in de rietpollen terecht waren gekomen en de stenen hoorden rollen. Er was gelukkig geen schade.'

Op de vraag of het met gasten varen niet frustrerend is, antwoordt hij: 'In het begin gaf dat wel kriebels in je handen. We laten de anderen altijd zeilen, één van ons houdt de grootzeilschoot vast en de ander doet het werk op het voordek. Vooral als je zegt: 'Probeer u maar zo hoog mogelijk te zeilen, dan kunnen we nog net dat landpuntje ronden en ze zeilen rustig de andere kant op, dan moet je dat op een zo'n diplomatiek mogelijke manier oplossen. Ik duw dan zonder dat ze het merken tegen de helmstok waardoor ze automatisch reageren en dan kom je vanzelf wel weer goed aan de wind te liggen.'

Nu hij het over het zeilen heeft komen de verhalen als een stroomversnelling. 'Op een keer voeren we voor de wind met onze giek ruim uit van Grouw naar Eernewoude door een zeer nauwe sloot. Dat was toen de heer Riepstra nog Com-

missaris van de Koningin was. Er was een Russische delegatie aan boord. Ik stond voorop en Anne had de schoot. Een grote vrouw in een wijde rok aan de helmstok. Kwam er een jachtje ons kruisend tegemoet. Ik zag Anne twijfelen. Wat te doen? Het jachtje kwam steeds dichterbij. Onze stuurvrouw genoot van het prachtige Friese landschap en Anne keek naar mij. Het jachtje moest de gekste toeren uithalen om ons te passeren. We keken in het rood aangelopen gezicht van de schipper

Later hoorden we dat hij opgebeld had. Hij was wel sportief want hij begreep dat zo iets kon gebeuren, maar het ergste vond hij dat er twee volwassen mannen hem met hun handen in de zakken glimlachend hadden aangekeken.' Pieter lacht nog om het verhaal. Ik merk dat hij nog wel uren kan doorgaan maar ik wil de boeier ook van binnen nog bekijken. Na de laatste slok koffie gaan we naar buiten.

EEN ECHT JACHT

Het is duidelijk dat het schip een jacht is. Het heeft weinig met een traditioneel

beroepsvaartuig te maken. Hij heeft iets hooghartigs, maar hij laat je gelukkig niet voelen dat je een mindere bent. Het is wel zo dat als je aan boord stapt je je schoenen uit wil trekken, maar het dweiltje op de kuipbank geeft echter aan dat dat niet hoeft. Ik ga de bewerkte kajuitdeurtjes door en kijk verbaasd naar de glas in looddeurtjes in de salon. Het geheel straalt een sfeer uit van een goed glas wijn bij de open haard. Pieter vertelt dat er met heel veel mensen gevaren wordt, die in Nederland behoorlijke posities innemen. Wiegel, onze vorige Commissaris van de Koningin, gebruikte de 'Friso' heel veel. Hij maakte er gemiddeld vijftien tochten per jaar mee. Als we met industriële voeren waren de voorbesprekingen al achter de rug, maar op de boeier werden nog eventjes de puntjes op de i gezet en moeilijke compromissen gesloten. Ik denk dat de Friese bevolking aan de 'Friso' behoorlijk wat werkgelegenheid heeft te danken.'

Ik schuif één van de deurtjes open en sta in het vooronder waar zich de kombuis bevindt. Aan stuurboord is een kooi. 'Af en toe moeten we op de boeier overnachten', hoor ik achter me. 'Ik denk dat de laatste keer in de hofvijver is geweest bij de opening van de nieuwe Tweede Kamer. Het was een geweldige ervaring om 's nachts in die vijver voor anker te liggen.' Ik merk dat Pieter weer aan de slag wil. Zijn vergulde mastwortel wacht op hem in het schelpenzand.

Terwijl de sluiswachter wordt gebeld om te zeggen dat ik er aan kom, blijf ik nog een moment bij de boeier staan. Dit jaar bestaat hij niet alleen honderd jaar, maar het is ook veertig jaar geleden dat hij de status van Statenjacht kreeg. Het zal begin juli in Leeuwarden een enorm feest worden. Ik loop terug over het schelpenpad en opeens weet ik wat hij verbergt. Hij is hooghartig, maar zal dat nooit misbruiken. Het is een gevaarlijke houding, want ik kan me voorstellen dat mensen die bij de 'Friso' betrokken zijn die houding over willen nemen om ook wat te vertellen te hebben. Gevaarlijk, want de herdenkingsfeesten zullen bezocht worden door heel veel Friezen en zij zullen in de toekomst misschien de doorslag moeten geven of het Statenjacht in deze tijd van verandering voor Friesland behouden kan blijven.

Baron van
Harinxma thoe
Slooten en familie.

